
'Leren voor Duurzaamheid' (LVD) is een vierjarig programma van de Nederlandse overheid dat van 2000 tot en met 2003 twee eerdere programma's opvolgt die zich richtten op natuur- en milieueducatie (NME). LVD heeft als doel het ontwikkelen en bevorderen van leerprocessen die bijdragen aan een duurzame maatschappij. Vijf dimensies staan centraal: ecologie, economie, maatschappij, tijd (latere generaties) en ruimte (elders op de wereld). Het programma richt zich op vele maatschappelijke groepen, waaronder het basisonderwijs. Onduidelijk is of het basisonderwijs klaar is voor de integratie van LVD en of een dergelijk concept wel past bij de beleving en het beeld van leerkrachten (in opleiding). De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek is: welke plaats en betekenis heeft 'Leren voor Duurzaamheid' in het basisonderwijs? Ook op Europees niveau leeft deze vraag. Het Sustainability Education in European Primary Schools project (SEEPS-project) is een project van de Europese Commissie dat zich bezig houdt met het bevorderen van de integratie van duurzaamheid in het basis- en lerarenonderwijs. Negen Europese landen zijn aangesloten bij dit project. In alle landen wordt onderzoek gedaan naar wat duurzaamheid in het basisonderwijs inhoud.

Het onderzoek kan getypeerd worden als een beschrijvend onderzoek. Aan de hand van literatuurstudie wordt geïnventariseerd wat Leren voor Duurzaamheid in het Nederlandse basisonderwijs betekent en wat mogelijkheden voor de integratie van duurzaamheid in het basisonderwijs voor de toekomst zijn. Verdieping van het onderzoek vindt plaats door het bestuderen van een aantal cases: drie basisscholen en twee pabo's. In open interviews met leerkrachten, pabo-docenten, pabo-studenten en twee NME-deskundigen is gevraagd naar ervaringen met en visies op duurzaamheid in het onderwijs. In een horizontale analyse van de interviews worden verscheidene kernonderwerpen geanalyseerd: milieuzorg elders en later, het bespreken van relatief zware onderwerpen met kinderen, waardevorming, percepties van LVD, verantwoordelijkheid voor LVD, mogelijkheden voor de integratie van LVD, voorziene problemen en wenselijkheid van bijscholing op het gebied van LVD. Over veel van de behandelde onderwerpen lopen de percepties en meningen zowel in de literatuur als in de interviews uiteen. In de resultaten van de interviews zijn bijzonder veel citaten opgenomen om de diversiteit van alle visies en standpunten zo duidelijk mogelijk weer te geven. Wanneer integratie van LVD in het basisonderwijs het doel is, moet bijzonder goed rekeninggehouden worden met deze diversiteit. Daarnaast spelen er allerlei ontwikkelingen op verschillende niveaus en in verschillende sectoren, die het kader schetsen waarbinnen de integratie van LVD moet vallen. Enkele mogelijkheden voor deze integratie worden beoordeeld op voor- en nadelen.

In de discussie wordt het succes van de bruikbaarheid van het concept

---

Leren voor Duurzaamheid in twijfel getrokken. Andere concepten sluiten wellicht beter aan bij de belevings- en voorstellings wereld van leerkrachten en leerlingen en kunnen dezelfde boodschap overbrengen. Wel wordt betoogd dat het overbrengen van deze 'duurzaamheidsboodschap' aan kinderen van erg groot belang is. In deze tijd zijn volwassenen misschien zelfs verschuldigd aan kinderen om hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de complexiteit van de wereld en hen te begeleiden bij hun zoektocht naar wat duurzame ontwikkeling inhoudt. Een verplichte module LVD op pabo's zou een goede maatregel zijn om mensen beter te trainen in het begeleiden van een dergelijke zoektocht. Ook bijscholing van leerkrachten en pabo-docenten wordt gezien als een goede manier om de integratie van LVD te verbeteren. Het enthousiasme voor bijscholing op dit gebied lijkt echter laag. Hiervoor zijn verschillende redenen gegeven. Tot slot volgen er aanbevelingen die de integratie van LVD in het basisonderwijs zouden kunnen bevorderen. Ze zijn bedoeld voor mensen werkzaam op basisscholen, pabo's en in het NME-werkveld en voor het SEEPS-project. Voor de drie basisscholen apart zijn ook enkele aanbevelingen gedaan.